

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

İKİNCİ BÖLÜM

MAVRAKIS VE DİĞERLERİ / TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru No. 12549/23 ve diğer 2 başvuru –
bk. ekli liste)

KARAR

11. Madde (9. madde ışığında okunduğu üzere) • Örgütlenme özgürlüğü • Ortodoks papazların, din adamı sıfatları nedeniyle Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından dini azınlıklara ait üç vakfın yönetim kurulu listelerinden çıkarılması • Kanunla öngörülme yen müdahale

Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

STRAZBURG

26 Mayıs 2026

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli düzeltmelere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2026. Bu gayri resmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Mavrakis ve diğerleri / Türkiye davasında,

Başkan

Arnfinn Bårdsen,

Hakimler

Saadet Yüksel,

Jovan Ilievski,

Péter Paczolay,

Stéphane Pisani,

Juha Lavapuro,

Hugh Mercer

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Andrea Tamietti'nin katılımıyla Daire halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("İkinci Bölüm"),

Türk vatandaşları Niko Mavrakis ve Corc Kasapoğlu'nun ("başvuranlar") 1 Mart 2023 (başvuru no. 12549/23) ve 13 Aralık 2023 (başvuru no. 71/24 ve 2023/24) tarihlerinde, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca yapmış oldukları başvuruları (no. 12549/23, 71/24 ve 2023/24),

Sözleşme'nin 11 ve 14. maddeleri ile ilgili şikâyetlerin Türk Hükümetine ("Hükümet") bildirilmesine ve başvurunun geri kalan kısmının kabul edilemez olduğunun belirtilmesine ilişkin kararı,

Hükümet tarafından sunulan görüşler ile başvuranlar tarafından cevaben sunulan görüşleri,

Bölüm Başkanı tarafından müdahil taraf olarak davaya katılma izni verilen Avrupa Hukuk ve Adalet Merkezi (*European Centre for Law and Justice – ECLJ*) ile Alliance Defending Freedom'dan (ADF International) alınan görüşleri göz önünde bulundurarak,

5 Mayıs 2026 tarihinde kapalı oturumda gerçekleştirilen müzakerelerin ardından,

Anılan tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

GİRİŞ

1. Dava, Ortodoks rahibi olan başvuranların, din adamı olmaları gerekçe gösterilerek dini azınlıklara ait üç vakfın yönetim kurulu listelerinden çıkarılması ve bunun sonucunda gelişen yargı süreçlerine ilişkindir. Dava, özellikle Sözleşme'nin 6, 9, 11, 13 ve 14. maddeleri bakımından sorunlar gündeme getirmektedir.

OLAY VE OLGULAR

2. Birinci başvuran Niko Mavrakis (12549/23 ve 2023/24 no.lu başvurular) 1941 doğumlu; ikinci başvuran Corc Kasaoğlu (71/24 no.lu başvuru) ise 1984 doğumlu olup İstanbul'da ikamet etmektedirler. Her ikisi de Rum Ortodoks papazı olup bu şehirde görev yapmaktaydılar. Başvuranlar, Atina ve Strazburg'da Avukatlar P. Asanakis ve S. Stavros tarafından temsil edilmişlerdir. İşbu başvurunun yapılmasından sonra, Mavrakis 3 Ağustos 2025 tarihinde vefat etmiştir. Eşi Angeliki ile oğulları Andrea ve Akilas Mavrakis, 23 Aralık 2025 tarihli dilekçeyle Mahkemeyi bu vefattan haberdar ederek varisleri sıfatıyla davayı devam ettirmek istediklerini belirtmişlerdir.

3. Hükümet, kendi görevlisi olan, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanı Abdullah Aydın tarafından temsil edilmiştir.

I. DAVANIN BAĞLAMI

4. Birinci başvuran, 5 Aralık 2011 tarihinde Beşiktaş Cihannüma Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı'nın yönetim kuruluna seçilmiştir (2023/24 no.lu başvuru). Aynı zamanda, 28 Nisan 2012 tarihinde ise, Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı'nın yönetim kuruluna yedek üye olarak seçilmiştir (12549/23 no.lu başvuru).

İkinci başvuran, 10 Aralık 2011 tarihinde, Koca Mustafa Paşa Samatya Aya Konstantin (Aziz Konstantin) Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı'nın yönetim kuruluna seçilmiştir (71/24 no.lu başvuru).

Bu seçimlerin ardından Vakıflar Genel Müdürlüğü ("Genel Müdürlük"), bu kişilerin din adamı olmaları nedeniyle vakıf yönetim kurulu listelerinden çıkarılmasına karar vermiştir. Bunun üzerine ilgililer, idari yargı mercilerinde iptal davası açmışlardır.

Başlatılan hukuki işlemler şu şekilde özetlenebilir.

II. 71/24 VE 2023/24 NO.LU BAŞVURULARA İLİŞKİN OLAYLAR

A. Başvuranların, Vakıfların Yönetim Kurulu Listelerinden Çıkarılması

5. Yukarıda 4. paragrafta belirtildiği üzere, İstanbul'daki kiliselerde papaz olarak görev yapan başvuranlar, dini azınlıklara ait iki vakfın ("cemaat vakfı") yönetim kurulu üyeliğine seçilmişlerdir.

6. Her iki vakfın yönetim kurulu seçim tespit tutanakları 16 Aralık 2011 tarihinde Genel Müdürlüğe bildirilmiştir. Genel Müdürlük, 30 Aralık 2011 tarihli bir yazıyla, başvuranların ruhani din adamı olduklarını öğrendiğini belirterek ilgili Vakıflardan bu bilgiyi teyit etmelerini talep etmiştir. İlgili Vakıflar, 3 Ocak 2012 tarihli bir yazı ile, ilgililerin papaz olarak görev yaptıklarını yani din adamı olduklarını tasdik etmiştir. Bunun üzerine Genel Müdürlük, 1 Mart 2012 tarihinde Vakıflara gönderdiği yeni yazıda 5737 sayılı Kanun (aşağıda 27. paragraf) uyarınca kabul edilen Vakıflar Yönetmeliği'nin 33. maddesinin (i) bendi (aşağıda 28. paragraf) uyarınca, başvuranların din adamı olmaları nedeniyle söz konusu vakıfların yönetim kurulu listelerinden çıkarılmasına ve bu haliyle vakıf yönetim kurulu yetki belgesi verilmesine karar verdiğini bildirmiştir.

B. Başvuranların İdari Yargı Mercileri Önündeki Başvuruları

7. Başvuranlar, 13 Nisan 2012 tarihinde, bir idari makam tarafından kendilerine gerekli yetki belgesinin verilmemesine ilişkin olarak İstanbul idare mahkemelerinde iptal davası açmışlardır. Başvuranlar dava dilekçelerinde, özellikle 5737 sayılı Kanun'un ve de ilgili uygulama yönetmeliklerinin hiçbir hükmünün, dini azınlıklara ait bir vakfın yönetim kuruluna seçilebilmeyi din adamı olmama şartına bağlamadığını ileri sürmüşlerdir.

8. Genel Müdürlük, savunma dilekçesinde, itiraza konu işlemin, Türkiye Cumhuriyeti'nin tanınması için temel uluslararası antlaşma olan 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nın ekleri gereğince tesis edildiğini ve söz konusu ekler ile ruhani din adamlarının yönetsel ve siyasi alanlarda görev yapmasının yasaklandığını ileri sürmüştür. Bu itibarla, söz konusu davaların reddini talep etmiştir.

9. İstanbul 3 ve 4. İdare Mahkemeleri, sırasıyla 25 Ocak 2013 ve 25 Mart 2013 tarihlerinde itiraza konu işlemlerin iptaline karar vermiştir. Mahkemeler bu kararı verirken, esas itibarıyla, Genel Müdürlüğün söz konusu vakfın kendi içindeki seçim sonuçlarını geçersiz kılarak yetkisini aştığı ve bu nedenle söz konusu işlemin yetki aşımı nedeniyle hukuka aykırı olduğu değerlendirmesinde bulundurmuştur. Anılan Mahkemelerin kararlarının ilgili kısımları aşağıdaki şekildedir:

“Yukarıda aktarılan mevzuata göre, cemaat (...) vakıfların özel hukuk tüzel kişisi olduğu, denetim makamı olan Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetim yetkisinin, cemaat vakfı yöneticilerinin seçiminin, kanun ve yönetmeliğe uygun olarak yapıp yapılmadığı ile sınırlı olduğu, denetim sonucuna göre denetim makamının seçimin iptali veya seçimin geçerli sayılmasına yönelik bir görev ve yetkisinin olmadığı anlaşılmakta olup, denetim sonucunda seçimin kanun ve yönetmeliğe aykırı olarak yapıldığı sonucuna ulaşılması halinde, denetim makamınca seçimin iptali veya seçimin geçersiz sayılarak yenilenmesi için adli yargı yerinde dava açılabilmesi mümkündür. Bir başka ifade ile özel hukuk tüzel kişisi olan cemaat vakıflarının yönetici seçimlerinin

iptaline veya seçimin geçerli olduğuna ilişkin karar verme görev ve yetkisinin adli yargı yerine ait olduğu görülmektedir.”

Öte yandan İstanbul 3. İdare Mahkemesi, 25 Ocak 2013 tarihli kararında, yukarıda belirtilen gerekçelerin yanı sıra şu değerlendirmelerde de bulunmuştur:

“(…) Anayasa’nın 24. maddesi, herkese vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyeti tanır. 14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir. 33. madde, herkese, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyeti tanır. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması ile ilgili olan 13. maddeye uyarınca, remel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

Anayasa’nın 90. maddesi gereğince, Sözleşme, iç hukukun bir parçasıdır. [Sözleşme’nin] 9. maddesi düşünce, vicdan ve din özgürlüğünü; 11. madde toplantı ve dernek kurma özgürlüğünü güvence altına almaktadır. Mahkemenin içtihadına göre, Sözleşme ile güvence altına alınan bir hakka yönelik müdahale, ancak erişilebilir ve öngörülebilir bir kanuni temele dayanması, Sözleşme anlamında meşru bir amaç gütmesi ve demokratik bir toplumda gerekli olması halinde Sözleşme ile bağdaşır. Mahkeme, *Mehmet Emin Ağa/Yunanistan* kararında [Agga / Yunanistan (no. 2), başvuru no. 50776/99 ve 52912/99, 17 Ekim 2002] toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün, din ve vicdan özgürlüğü ile yakından bağlantılı olduğunu; din adamlarının seçilmesi ve ibadethanelerin yönetimine ilişkin müdahalelerin, din özgürlüğünün kullanılmasını doğrudan etkilediğini hatırlatmıştır.

Somut olayda İdare, [başvuranın] din adamı olduğu gerekçesiyle [vakıf yönetim kurulundan] çıkarılmasını meşrulaştırmak için Lozan Antlaşması’nı ve eklerini ileri sürmüştür. Ancak İdare, [ilgilinin din adamı olmasının, vakfın organlarına üyeliğiyle bağdaşmadığını kanıtlayamamıştır]. Anayasa ve [Sözleşme] ile güvence altına alınan haklara yönelik ihtilaf konusu müdahale, açık bir kanuni temele dayanmadığı gibi, demokratik bir toplumda gerekli de görünmemekte ve meşru bir amaçla orantılılık arz etmemektedir. Dolayısıyla bu durum, başvuranın din özgürlüğü ile örgütlenme özgürlüğünün açık bir ihlalini teşkil etmektedir.

Bu gerekçelerle, itiraz konusu idari işlemin oy birliğiyle iptaline karar verilmiştir (...)

10. Genel Müdürlük, temyiz başvurusunda bulunmuştur.

11. Danıştay 18 Nisan 2016 tarihinde, ilk derece mahkemesi kararlarını bozmuştur. Bu karara varırken, Danıştay, cemaat vakıflarının özel hukuk tüzel kişisi olduğunu ve Genel Müdürlüğün yetkilerinin yalnızca seçimlerin kanun ve yönetmelik hükümlerine şekli açıdan uygunluğunun denetimiyle sınırlı olduğunu hatırlatmıştır. Buna karşılık Vakıflar Genel Müdürlüğün bir seçimin geçerliliği veya geçersizliği hakkında karar verme yetkisinin bulunmadığını, bunun münhasıran adli yargının görev alanına girdiğini değerlendirmiştir. Bu itibarla Danıştay, idare mahkemelerinin davanın esasına ilişkin karar vermektense, görevsizlik kararı vermiş olması gerektiği kanaatine varmıştır.

12. İstanbul idare mahkemeleri, 27 Ekim 2016 ve 3 Mart 2017 tarihlerinde verdikleri kararlarla Danıştayın kararı doğrultusunda hareket etmiş ve uyuşmazlığın çözümünde adli yargının görevli olduğu gerekçesiyle başvuranların davalarının reddine kararı vermiştir. Anılan kararlar 20 Haziran 2019 tarihinde Danıştay tarafından onanmıştır.

C. Başvuranlar Tarafından Anayasa Mahkemesine Yapılan Başvurular

13. Başvuranlar, 30 Ekim 2019 tarihinde, Anayasa Mahkemesine iki bireysel başvuruda bulunmuşlardır. Yüksek Mahkeme önünde başvuranlar, ulusal mahkemelerin kararlarının, seçilme hakkı, adil yargılanma hakkı ve etkili başvuru hakkı başta olmak üzere, birçok temel haklarını ihlal ettiğini ileri sürmüşlerdir. Başvuranlar, davanın konusunun seçimlerin iptal edilmesi olmadığını, aksine din adamı sıfatı taşımaları nedeniyle Genel Müdürlük tarafından vakıf yönetim kurulundan çıkarılmaları olduğunu ileri sürmüşlerdir. Başvuranlar özellikle şu hususları belirtmişlerdir:

“Davalı idarenin iptali istenen işlemlerle Anayasamızın 90. maddesi uyarınca iç hukuk sistemimizin bir parçası olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Dernek Kurma ve

Toplantı Özgürlüğüne ilişkin 11. maddesiyle Düşünce, Din ve Vicdan Özgürlüğüne ilişkin 9. madde, -açık hiçbir yasal gerekçe bulunmaksızın- ihlal edilmektedir.”

Başvuranlar ayrıca, vakıf yöneticiliği görevini yürütmeye yönelik, kendilerine uygulanana benzer bir yasağın cami imamları gibi diğer dinlerin görevlilerine uygulanmadığı gerekçesiyle, anayasal eşitlik ilkesinin ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. Başvuranlara göre, idari yargı mercilerinin kendilerini görevli addetmeyi reddetmesi, adli yargı mercilerinin etkili bir karar vermemesi ile birleştiğinde, Sözleşme ve Türk Anayasası tarafından güvence altına alınan koruma standartlarıyla bağdaşmayan bir yargısal boşluk doğurmuştur. Bu bağlamda, idari yargı mercilerinin kimi zaman kendilerini yetkili, kimi zaman ise yetkisiz addetmek suretiyle istikrarsız bir tutum benimsediklerini ve bu durumun hukuki güvensizliğe yol açtığını ileri sürmüşlerdir. İddialarını temellendirmek amacıyla, Danıştayın 10 Temmuz 2009 tarihli kararına (E.2009/2922, K.2009/7539 – bk. aşağıda 35. paragraf) atıfta bulunmuşlardır.

14. Anayasa Mahkemesi, 15 Ağustos 2023 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 2 Mayıs 2023 tarihli kararla, öncelikle, başvurular tarafından dile getirilen şikâyetlerin tamamının, Anayasa’nın 33. maddesiyle güvence altına alınan örgütlenme özgürlüğü hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu şikâyeti kabul edilebilir olarak, söz konusu hakkın ihlal edildiğine hükmetmiş ve bu bağlamda, manevi tazminat olarak başvuruların her birine 30.000 Türk lirası (olayların meydana geldiği dönemde yaklaşık 1.400 avro) ödenmesine karar vermiştir.

15. Anayasa Mahkemesi gerekçesinde, Anayasa’nın 33. maddesi ile koruma altına alınan örgütlenme özgürlüğünün, bireylere, menfaatlerini korumak ve siyasi, kültürel, sosyal veya ekonomik amaçlar izlemek üzere kolektif oluşumlar içinde bir araya gelmelerine imkân tanıdığını hatırlatmıştır. Demokratik bir toplumda bu tür örgütlerin varlığının temel bir unsur teşkil ettiğini; Devletin ise bu özgürlüğe yalnızca saygı gösterme değil fakat aynı zamanda onu aktif bir şekilde koruma yükümlülüğünün de

bulunduğunu değerlendirmiştir. Ayrıca, bu korumanın, söz konusu temel hakkın kullanılmasının özünün boşaltılmasını engellemek amacıyla, bir uyuşmazlık durumunda yargı mercilerinin ivedilikle ve etkili bir şekilde karar vermelerini de mutlak surette gerektirdiğini eklemiştir.

Anayasa Mahkemesi 2011 yılında Ortodoks vakıflarının yönetim kuruluna seçilen iki papazın, dini statüleri gerekçe gösterilerek yönetim kurulundan çıkarıldığını ve 2012 yılında başlayan yargı sürecinin 2019 yılına kadar uzayarak yalnızca bir görevsizlik kararıyla sonuçlandığını kaydetmiştir. Yüksek Mahkeme, bir dini azınlığa mensup olan ilgili kişilerin, seçildikleri görevi hiçbir zaman ifa edemediklerini göz önünde bulundurarak, özellikle zarara yol açan yargılamadaki bu gecikmenin, ilgilileri vakıflarının yönetimine katılma hakkından mahrum bıraktığına ve örgütlenme özgürlüğü haklarını ihlal ettiğine hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesine göre, yaklaşık sekiz yıl boyunca hukuki bir belirsizliğin devam etmesi, yargı mercilerinin söz konusu hakkı güvence altına alma yönündeki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediklerini göstermekte olup bu durum, yargılamanın makul süreyi aşması nedeniyle Anayasa'nın 33. maddesinin ihlalini teşkil etmekteydi.

16. İlgili vakıfların yönetim organlarından papazların çıkarılmasına ilişkin olarak ise Anayasa Mahkemesi, görevli bir adli yargı merciinin, açılan dava hakkında karar vermesi sonrasında, başvuruların kendisine yeniden başvuruda bulunabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, bireysel başvurunun idari yargı mercileri tarafından verilen görevsizlik kararları sonrasında yapıldığını kaydetmiştir (yukarıda 11 ve 12. paragraflar). Öte yandan, ilgili kişilerin, Danıştay tarafından işaret edilen adli yargı yolunun neden etkili olmadığını ortaya koyamadıklarını ve yetkili mahkemeyi belirlemenin kendi görevi olmadığını değerlendirmiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesi gereğince, esasa ilişkin şikâyetler hakkında bu aşamada bir inceleme yapılmadığı kanaatine varmıştır.

III. 12549/23 NO.LU BAŞVURUYA İLİŞKİN OLAYLAR

A. Birinci Başvuranın, Lise Vakfının Yönetim Kurulu Listesinden Çıkarılması

17. Birinci başvuran 28 Nisan 2012 tarihinde Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı'nın yönetim kuruluna yedek üye olarak seçilmiştir.

18. Yönetim kurulu seçim tespit tutanağı, 4 Mayıs 2012 tarihinde Genel Müdürlüğe iletilmiştir. Genel Müdürlük, 15 Mayıs 2012 tarihli bir yazı ile, birinci başvuranın ismini seçilen üyeler listesinden çıkardıktan sonra, yönetim kurulu listesinden çıkarılmasına ve kurulunun bu şekilde değiştirilen yapısına izin verilmesine karar verdiğini Vakfa bildirmiştir.

B. Birinci Başvuranın İdari Başvurusu

19. Birinci başvuran, ilgili yönetmelikte öngörülen seçilme şartlarını taşıdığını ileri sürerek, idari bir makam tarafından kendisine gerekli yetki belgesinin verilmemesi işlemine karşı, 22 Haziran 2012 tarihinde İstanbul İdare Mahkemesinde iptal davası açmıştır.

20. İstanbul İdare Mahkemesi önünde Genel Müdürlük, ruhani din adamlarının vakıf yönetimlerine katılımının Lozan Antlaşması uyarınca yasaklanmış olduğunu ileri sürmüştür.

21 İstanbul 9. İdare Mahkemesi 15 Ocak 2014 tarihli kararla, Genel Müdürlüğün işleminin iptaline karar vermiştir. Özü itibarıyla, Genel Müdürlüğün vakıf içi seçim sonuçlarını geçersiz kılarak yetkisini aştığını ve bu nedenle söz konusu işlemin yetki aşımı nedeniyle hukuka aykırı olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu kararın ilgili bölümleri aşağıdaki şekildedir:

“Yukarıda aktarılan mevzuata göre, cemaat (...) vakıfların özel hukuk tüzel kişisi olduğu, denetim makamı olan Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetim yetkisinin, cemaat vakfı yöneticilerinin seçiminin, kanun ve yönetmeliğe uygun olarak yapılıp

MAVRAKIS VE DİĞERLERİ / TÜRKİYE KARARI

yapılmadığı ile sınırlı olduğu, denetim sonucuna göre denetim makamının seçimin iptali veya seçimin geçerli sayılmasına yönelik bir görev ve yetkisinin olmadığı anlaşılmakta olup, denetim sonucunda seçimin kanun ve yönetmeliğe aykırı olarak yapıldığı sonucuna ulaşılması halinde, denetim makamınca seçimin iptali veya seçimin geçersiz sayılarak yenilenmesi için adli yargı yerinde dava açılabilmesi mümkündür. Bir başka ifade ile özel hukuk tüzel kişisi olan cemaat vakıflarının yönetici seçimlerinin iptaline veya seçimin geçerli olduğuna ilişkin karar verme görev ve yetkisinin adli yargı yerine ait olduğu görülmektedir.

Dava dosyasının incelenmesinden, Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı yönetim kurulu üyeliğine seçilen davacının, din adamı olması nedeni ile yönetim kurulu listesinden çıkarılmasına ilişkin 15.05.2012 günlü, 1174 sayılı işlemin tesisi üzerine bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Uyuşmazlık, 28.04.2012 tarihinde yapılan Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı'nın yönetim kurulu seçimi sonucu yönetim kurulu üyeliğine seçilen davacının din adamı sıfatı taşıması sebebiyle yönetim kurulu üyeliğinden çıkarılarak yerine yeni atamaların yapılmasına ilişkin işlemde kaynaklandığı anlaşılmış olup, davalı idarenin anılan mevzuat hükümlerine göre böyle bir işlem tesis etmeye yetkisi olmadığından ve ancak mevzuata aykırı bir seçim yapılmış ise bu seçimin iptali için adli yargıda dava açmaya yetkili kılındığından, davalı idarenin işleminin yetki yönünden hukuka aykırı olduğu tespit edilmiştir.

Nitekim, Danıştay 10. Dairesinin 24.12.2012 tarih ve E.2011/11400, K.2012/6852 sayılı kararı da bu yöndedir.

Açıklanan nedenlerle, dava konusu işlemin iptaline (...) karar verildi.”

22. Genel Müdürlük temyiz başvurusunda bulunmuştur.

23. Danıştay 20 Haziran 2019 tarihinde, ilk derece mahkemesi kararını bozmuştur. Danıştay şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Yukarıda anılan mevzuatın incelenmesi neticesinde, cemaat (...) vakıflarının özel hukuk tüzel kişisi olduğu görülmektedir. Denetim makamı olan Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetim yetkisinin, cemaat vakfı yöneticilerinin seçiminin, yasa ve yönetmeliğe uygun olarak yapıp yapılmadığı ile sınırlı olduğu; denetim makamının, denetim sonucunda seçimin yasa ve yönetmeliğe aykırı olarak yapıldığı sonucuna ulaşması halinde seçimin iptali veya seçimin geçerli sayılmasına yönelik bir görev ve yetkisinin olmadığı; ancak seçimin iptali veya seçimin geçersiz sayılarak yenilenmesi için adli yargı yerine dava açabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle, özel

hukuk tüzel kişisi olan cemaat vakıflarının yönetici seçimlerinin iptaline veya seçimin geçerli olduğuna ilişkin karar verme görev ve yetkisinin adli yargı yerine ait olduğu anlaşılmaktadır.

İdare Mahkemesince, uyuşmazlığın, yukarıda yapılan açıklama ve değinilen mevzuat hükümlerine göre adli yargının görev alanına girdiği hususu gözetilmeden, davanın esası incelenmek suretiyle verilen kararda usul hükümlerine uygunluk bulunmamaktadır.”

24. İstanbul 9. İdare Mahkemesi, 15 Kasım 2019 tarihli kararıyla Danıştayın görüşüne uymuş ve uyuşmazlığı çözümlenmesinde adli yargının görevli olduğu değerlendirmesinde bulunarak başvuranın davasının reddine karar vermiştir. Bu karar, daha sonra Danıştay’ın 23 Kasım 2020 tarihli kararıyla onanmıştır.

C. Birinci Başvuranın Anayasa Mahkemesi Önündeki Başvurusu

25. Birinci başvuran, 11 Mart 2021 tarihinde, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Yüksek Mahkeme önünde, 30 Ekim 2019 tarihli başvurusundaki (yukarıda 13. paragraf) şikâyet ve argümanların aynısını dile getirmiştir.

26. Anayasa Mahkemesi, 4 Kasım 2022 tarihli kısa gerekçeli kararıyla bireysel başvuruyu reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tüm şikâyetlerini mahkemeye erişim hakkı ve serbest seçim hakkı kapsamında yeniden nitelendirmiştir. Anayasa Mahkemesi özellikle, bir başvuranın mevcut başvuru yollarını tüketmekle yükümlü olduğunu değerlendirdiği *Ali Rıza Baylı* kararına (başvuru no. 2014/2458, 5 Temmuz 2017 – aşağıda 39. paragraf) dayanarak karar vermiştir. Bu doğrultuda, mahkemeye erişim hakkına ilişkin şikâyeti açıkça dayanaktan yoksun olduğu; serbest seçim hakkına ilişkin şikâyeti ise iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilemez bulmuştur. Karar, taraflara 12 Kasım 2022 tarihinde tebliğ edilmiştir.

İLGİLİ ULUSAL HUKUKİ ÇERÇEVE VE UYGULAMASI

I. MEVZUAT VE YÖNETMELİK

27. 20 Şubat 2008 tarihli ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun ilgili maddeleri aşağıdaki şekildedir:

Madde 3

“Bu Kanunun uygulanmasında;

(...)

Cemaat vakfı: Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye’deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıfları, (...) ifade eder.

(...)”

Madde 4

“Vakıflar, özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir.”

6. Maddenin 3. Fıkrası

“Cemaat vakıflarının yöneticileri mensuplarınca kendi aralarından seçilir. Vakıf yöneticilerinin seçim usûl ve esasları yönetmelikle düzenlenir.”

Madde 9

“Vakıflarda; hırsızlık, nitelikli hırsızlık, yağma, nitelikli yağma, dolandırıcılık, nitelikli dolandırıcılık, zimmet, rüşvet, sahtecilik, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, güveni kötüye kullanma, kaçakçılık suçları ile Devletin güvenliğine karşı işlenen suçların birinden mahkûm olanlar yönetici olamazlar.

Vakıf yöneticisi seçildikten sonra yukarıdaki suçlardan mahkûm olanların yöneticiliği sona erer.”

Madde 33

“(…) cemaat (...) vakıflarında (...) iç denetim esastır. Vakıf; organları tarafından denetlenebileceği gibi, bağımsız denetim kuruluşlarına da denetim yaptırabilir.

(...) Vakıfların amaca ve yasalara uygunluk denetimi ile iktisadî işletmelerinin faaliyet ve mevzuata uygunluk denetimi Genel Müdürlükçe yapılır.”

28. Vakıflar Yönetmeliği’nin (19 Ocak 2013 tarihli ve 28533 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Vakıflar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile yürürlükten kaldırılan) ilgili maddeleri aşağıdaki şekildedir:

Madde 30

“(1) Cemaat vakıflarının yönetim kurulu seçimlerinde;

a) Vakfın yönetim kurulu seçimine, vakıf veya hayratından yararlanan cemaat mensupları katılır. (...)”

Madde 31

“(1) Seçmenlerin;

- a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması,
- b) On sekiz yaşını doldurması,
- c) Seçim çevresinde ikamet etmesi, şarttır.”

Madde 32

“Vakıf yönetim kuruluna seçilecek kişilerin 31 inci maddede belirtilen şartlara ek olarak aşağıdaki şartları da taşıması gerekir:

- a) En az ilkokul mezunu olmak,
- b) Kanunun 9 uncu maddesinde belirtilen suçların birinden mahkûm edilmemiş olmak [aşağıda 27. paragraf].”

Madde 33 i)

“Seçim işleri ile sonuçlarının ve seçilen kişilerin bu yönetmelik hükümlerine uygun olup olmadıkları hususunda Bölge Müdürlüğünce araştırma yapıldıktan sonra yeni seçilen vakıf yönetim kurulu üyelerine yetki belgesi verilir.”

29. 18 Haziran 2022 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan ve hâlen yürürlükte olan Cemaat Vakıfları Seçim Yönetmeliği, her bir vakfın, yedi üyeden oluşan ve en fazla on bir üyeye kadar çıkarılabilen bir yönetim kurulu

ile istifa eden üyelerin yerini doldurmak üzere aynı sayıda yedek üyeyi seçmek amacıyla beş yılda bir ayrı bir seçim yapmasını ve yönetim kurulunun üye sayısının için altına düşmesi hâlinde yeni bir seçim yapılması gerektiğini öngörmektedir. Oy kullanabilmek için Türk vatandaşı olmak, on sekiz yaşını doldurmuş olmak, ilgili cemaate mensup olmak ve en az altı aydır seçim çevresinde ikamet ediyor olmak şarttır. Aday olabilmek için ise asgari bir eğitim düzeyine sahip olduğunun belgelenmesi ve belirli suçlardan mahkûm edilmemiş olmak şarttır. Ayrıca, bir kişi en fazla üç cemaat vakfında yönetim kurulu üyesi olabilmekte ve son olarak, yönetim kurulunda birinci derece kan bağı olan en fazla iki kişi görev yapabilmektedir.

II. İÇTİHAT VE UYGULAMA

A. Genel Olarak

30. Hükümet, Türk yargı sisteminde iki ana yargı düzeni bulunduğunu vurgulamaktadır: Bunlar adli yargı (hukuk ve ceza) ve idari yargıdır. Hükümet, özel hukuk uyuşmazlıklarının adli yargının, idari işlemlerin denetiminin ise idari yargının görev alanına girdiğini belirtmektedir. Ayrıca, görev kamu düzenine ilişkin bir husus olup resen incelenmesi gerektiğini belirtmektedir: Davanın genel görevli mahkemelerin görev alanına girmesi halinde, idari yargı merci, görevsizlik kararı vermelidir; aksi takdirde ise davanın esastan incelenmesiyle görevlendirilebilir. Hükümet ayrıca, yargılama usulünde, görevin, bir mahkemenin uyuşmazlığın konusuna göre o davaya bakabilme ehliyetini ifade ettiğini eklemektedir. Hükümet, görevin, hem yargı düzeni (hukuk, ceza ve idari) içindeki mahkemeler arasındaki hem de her bir yargı düzeninin içindeki aynı düzeydeki mahkemeler arasındaki görev dağılımını kapsadığını belirtmektedir. Farklı yargı düzeninde ortaya çıkan görev konusundaki uyuşmazlıkları (yargı yolu uyuşmazlığı) çözme görevinin Türkiye Uyuşmazlık Mahkemesine ait olduğunu belirtmektedir.

31. Vakıflar hukukundaki görev uygulamasıyla ilgili olarak Hükümet, 2008 yılından önce cemaat vakıflarının yönetim kurulu seçimlerinin İçişleri Bakanlığı tarafından yürütüldüğünü açıklamaktadır. Hükümet, 5737 sayılı Kanun'un (yukarıda 27. paragraf) ve Vakıflar Yönetmeliği'nin (27 Eylül 2008 – yukarıda 28. paragraf) yürürlüğe girmesinden sonra bu görevin Genel Müdürlüğe devredildiğini eklemektedir. Hükümet, bu Kanun uyarınca Genel Müdürlüğün idari bir denetim yürüttüğünü, ancak bu vesayet kapsamında alınan tedbirlerin hukuk mahkemelerinin görev alanına girdiğini vurgulamaktadır.

32. Hükümet ayrıca, yargı yetkisi hususuna ilişkin olarak, Danıştayın zaman içinde, cemaat vakıflarının seçimlerine dair uyuşmazlıklarda içtihat değişikliğine gittiğini belirtmektedir. Danıştay, 2010'lu yılların ortalarına kadar bu uyuşmazlıklar konusunda kendini görevli görmekte iken, bu tarihten itibaren, söz konusu ihtilaflarda hukuk mahkemelerinin görevli olduğuna hükmetmiştir. Hükümete göre bu gelişme, bir yandan içtihatların esnekliğini diğer yandan hukuk mahkemelerinin bu tür ihtilaflara bakmaya zaten başlamış olmasını yansıtmaktadır.

B. Hukuk Mahkemelerinin İçtihatları

33. Hükümete göre, hukuk mahkemeleri tarafından verilen aşağıdaki kararlardan, bu mahkemelerin cemaat vakıflarının seçimlerine ilişkin uyuşmazlıklara bakmakta kendilerini görevli kabul ettikleri anlaşılmaktadır:

– Beyoğlu Asliye Hukuk Mahkemesi, 30 Mart 2010 tarihli kararıyla, Beyoğlu Surp Horan Ermeni Kilisesi Vakfı yönetim kurulu seçiminin iptali için davayı, davacının dava açma sıfatının bulunmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Yargıtay, 21 Eylül 2010 tarihinde, bu kararı onamıştır.

– İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi, 5 Haziran 2012 tarihli kararıyla, Beşiktaş Panayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfının 2010 yılında yapılan yönetim kurulu seçimlerinin çeşitli usulsüzlükler barındırdığı iddiasıyla

açılan iptal davasını reddetmiş ve seçimin mevzuata uygun olduğunu tespit etmiştir. Yargıtay, 4 Aralık 2012 tarihinde, bu kararı onamıştır.

– Yargıtay, 22 Şubat 2014 tarihli kararıyla, Ermeni Patriği seçimini organize etmekle görevli heyetin seçiminin usul hataları nedeniyle açılan iptal davasını reddeden İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi tarafından verilen kararı onamıştır. Mahkeme, davanın yöneltildiği İstanbul Valiliği ve İçişleri Bakanlığının davada taraf sıfatı bulunmadığı kanaatine varmıştır.

C. İdare Mahkemelerinin İçtihatları

34. İdari yargı uygulamasına ilişkin olarak Hükümet, idare mahkemeleri tarafından verilen ve aşağıda yer alan kararların, söz konusu mahkemelerin ilk etapta esas hakkında karar verdiklerini, ancak Danıştayın 2016 yılından itibaren cemaat vakıflarının seçimlerine ilişkin ihtilaflarda idare mahkemelerinin değil, hukuk mahkemelerinin görevli olduğuna hükmettiğini gösterdiğini belirtmektedir.

35. Danıştay 10. Dairesi, 10 Temmuz 2009 tarihli kararında (E.2009/2922, K.2009/7539), Rum Ortodoks azınlığına ait beş vakfın yönetim kurulu seçimlerinin geçerliliğine ilişkin bir itiraz başvurusunu incelemiştir. Y.B., bu kurulların her birine üye olarak seçilmişti. Bununla birlikte, İstanbul Valiliği, bir kişinin en fazla iki yönetim kurulunda görev yapabileceği gerekçesiyle, başvuranın isminin üç kurulun üye listesinden çıkarılmasına karar vermiştir. İstanbul İdare Mahkemesi, yasal dayanağı olmadığı gerekçesiyle bu işlemin iptaline karar vermiştir. Danıştay 10 Temmuz 2009 tarihli kararıyla, bu kararı kesin olarak onamıştır.

36. Danıştayın 27 Nisan 2016 tarihli kararı, Yenikapı Surp Tateos Partoğomeos Ermeni Kilisesi Vakfı yönetim kurulu seçimlerine katılma ve bu seçimlerde aday olma hakkına ilişkin bir ihtilafla ilgiliydi. Ermeni cemaatinin dört üyesi, Genel Müdürlükten seçimlerin iptal edilmesini talep etmişti. Yaptıkları itirazın reddedilmesi üzerine ilgililer,

seçim sonuçlarının geçerli sayılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle İstanbul İdare Mahkemesinde dava açmışlardır. Davacılar, gerekli belgeleri süresi içinde teslim ettiklerini, ancak adaylıklarının reddedildiğini ve böylece oy kullanma ile yönetim kademelerinde görev alma imkânından yoksun bırakıldıklarını ileri sürmüşlerdir. İdare Mahkemesi, dava konusu işlemlerde mevzuata aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Danıştay kararında, 5737 sayılı Kanun uyarınca (yukarıda 27. paragraf) cemaat vakıflarının özel hukuk tüzel kişisi olduğunu ve organlarının seçimlerinin, idari işlem niteliği taşımaksızın, kendi iç işleyişleriyle ilgili olduğunu, bu nedenle de seçimlere ilişkin uyuşmazlıkların adli yargı mercilerinin görev alanına girdiğini hatırlatmıştır. Danıştay ayrıca, İdare Mahkemesinin usul kurallarını ihlal ederek, uyuşmazlığın görev alanına girip girmediğini önceden belirmeden davanın esası hakkında karar verdiğini tespit etmiştir. Sonuç olarak Danıştay, temyiz istemini kabul ederek İdare Mahkemesinin kararını bozmuş ve yeniden bir karar verilmek üzere dava dosyasını anılan mahkemeye göndermiştir.

37. Danıştayın 27 Şubat 2019 tarihli kararı, Beşiktaş Panayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfının yönetim kurulu seçimlerinin iptaline ilişkin bir uyuşmazlıkla ilgiliydi. Bu vakfın altı üyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Bölge Müdürlüğünden söz konusu seçimlerin iptalini talep etmiştir. Taleplerinin reddedilmesi üzerine ilgililer, İstanbul İdare Mahkemesi önünde iptal davası açmışlardır. İstanbul İdare Mahkemesi verdiği ilk kararla, ret kararını iptal etmiştir. Ancak, temyiz başvurusu üzerine Danıştay bu kararı bozmuştur. Bozma kararı sonrasında yeniden yapılan yargılama sonucunda İdare Mahkemesi, özel hukuk tüzel kişisi olan cemaat vakıflarının seçimlerinin iptali veya geçerliliğine ilişkin uyuşmazlıkların hukuk mahkemelerinin görev alanına girdiğine hükmetmiş, kendisinin görevsiz olduğuna karar vererek davayı bu gerekçeyle reddetmiştir. Danıştay, 27 Şubat 2019 tarihli kararıyla, İdare Mahkemesinin bu kararını onamıştır.

38. İstanbul Bölge İdare Mahkemesi tarafından verilen 23 Kasım 2023 tarihli kesin karara (E. 2023/3201, K. 2023/3155) konu olan dava, Genel Müdürlüğün, Büyükkada Rum Erkek ve Kız Yetimhanesi Vakfı yönetim kurulu seçimlerini iptal ettiği ve yedi gün içinde seçimlerin yenilenmesine karar verdiği 3 Ocak 2023 tarihli işlemiyle ilgiliydi.

İstanbul İdare Mahkemesi, 18 Temmuz 2023 tarihli kararıyla (E. 2023/519, K. 2023/1584) Genel Müdürlüğün işleminin iptaline karar vermiştir. Söz konusu İdarenin yetkilerinin, cemaat vakıflarının seçimlerinin kanun ve yönetmeliğe uygunluğunu denetlemekle sınırlı olduğunu; İdareye seçimleri iptal etme veya geçerli kılma yetkisi tanınmadığını hatırlatmıştır. Ayrıca, seçimde usulsüzlük bulunması halinde, bir özel hukuk tüzel kişinin seçimlerinin geçerliliği veya iptali hakkında karar vermeye tek yetkili olan hukuk mahkemelerine başvurma görevinin Genel Müdürlüğe ait olduğunu eklemiştir. Dolayısıyla, “kamu gücü kullanılarak tek yanlı irade beyanı ile” tesis edilen ihtilaf konusu işlem hukuka aykırı bulunmuştur. Söz konusu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun 23 Kasım 2023 tarihinde reddedilmesiyle birlikte karar kesinleşmiştir.

D. Anayasa Mahkemesinin İçtihatları

39. *Ali Rıza Baylı* davasında başvuran, diğer hususların yanı sıra, Özelleştirme İdaresine karşı Aydın İdare Mahkemesi önünde açtığı davanın süre aşımı nedeniyle reddedildiğini ve bu durumun, alacağını tahsil etmesini engellediğini ileri sürmekteydi. Başvuran, adil yargılanma hakkı ile mülkiyet hakkının ihlal edildiğini ileri sürmekteydi. Anayasa Mahkemesi, 5 Temmuz 2017 tarihli kararında (2014/2458 sayılı), başvurunun esas itibarıyla davanın süre aşımı nedeniyle reddedilmesine ilişkin olduğunu kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, mahkemeye erişim hakkının, söz konusu hakkın özünü ortadan kaldırmadığı sürece, özellikle başvuru süreleri yoluyla bazı sınırlamalara konu olabileceğini hatırlatmıştır. Danıştayın uygulanabilir usul kurallarına

uygun olarak ve aşırı şekilci bir yaklaşım sergilemeden hüküm verdiğini değerlendirmiştir. Bu nedenle, mahkemeye erişim hakkına ilişkin herhangi bir ihlal bulunmadığı sonucuna varmış ve başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir. Mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasıyla ilgili olarak, bireysel başvuru yolunun ikincilliği ilkesini ve iç hukuk yollarının tüketilmesi zorunluluğunu hatırlatmıştır. Oysa Anayasa Mahkemesine göre, başvuran, idari yargı mercileri önünde dava açmak için öngörülen süreleri riayet etmemiş ve mevcut başvuru yollarını usulüne uygun şekilde kullanmamıştır. Anayasa Mahkemesi bu nedenlerle, iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle, söz konusu şikâyetin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. BAŞVURULARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

40. Mahkeme, başvuruların konusunun benzer oluşunu göz önünde bulundurarak, bunları tek bir karar altında birlikte incelemenin uygun olduğu kararına varmıştır.

II. BİRİNCİ BAŞVURANIN VARİSLERİNİN *DAVA AÇMA EHLİYETİ* [*LOCUS STANDI*] HAKKINDA

41. Hükümet, birinci başvuranın varislerinin 12549/23 ve 2023/24 no.lu başvuruları devam ettirme ehliyetine sahip olmadıklarını ileri sürmektedir. Söz konusu başvuruların, Rum Ortodoks papazı olan başvuranın din özgürlüğü ile örgütlenme özgürlüğüne ilişkin, varislerine aktarılamayacak olan ve tamamen kişisel haklarıyla ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Hükümet, birinci başvuranın eşi ve oğullarının, meşru bir menfaatin varlığını kanıtlamaksızın, yalnızca davayı devam ettirme niyetlerini dile getirmekle yetindiklerini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Hükümet, başvuruların

incelenmesine devam edilmesini haklı kılan bir neden kalmadığı kanaatindedir ve Mahkemeyi, Sözleşme'nin 37. maddesinin 1. fıkrasının c) bendi uyarınca, birinci başvuran yönünden başvuruları kayıttan düşürmeye davet etmektedir.

42. Mahkeme, birinci başvuran Niko Mavrakis'in, dava önünde derdest olduğu sırada, 3 Ağustos 2025 tarihinde vefat ettiğini gözlemlemektedir. Eşi Angeliki Mavrakis ile oğulları Andrea ve Akilas Mavrakis, davayı devam ettirmek istediklerini beyan etmişlerdir (yukarıda 2. paragraf).

43. Mahkeme, başvuranın yargılama devam ederken vefat etmesi halinde, varislerinin veya yakınlarının başvuruyu devam ettirme taleplerini dikkate alabileceğini hatırlatmaktadır (*López Ribalda ve diğerleri/İspanya* [BD], no. 1874/13 ve 8567/13, § 72, 17 Ekim 2019 ve burada yapılan atıflar). Böyle bir durumda belirleyici olan husus, söz konusu hakların davayı devam ettirmek isteyen varislere aktarılabilir nitelikte olup olmadığı değil, bu kişilerin, başvuranın Mahkeme önünde bireysel ve kişisel başvuru hakkını kullanma yönündeki isteğini esas alarak, Mahkemeden dava hakkında karar vermesini talep etmekte ilke olarak meşru bir menfaat iddia edip edemeyecekleridir (*Ergezen/Türkiye*, no. 73359/10, § 29, 8 Nisan 2014).

44. Somut olayda Mahkeme, başvuruların konusunu ve elindeki mevcut bilgileri dikkate alarak, Niko Mavrakis'in eşi ve çocuklarının davayı devam ettirmekte meşru bir menfaate sahip oldukları kanaatindedir. Dolayısıyla Mahkeme, bu kişilerin vefat eden Niko Mavrakis'in yerine geçme sıfatını haiz olduklarını kabul etmektedir. Bununla birlikte, uygulamaya ilişkin sebeplerle, mevcut karar metninde Niko Mavrakis'i belirtmek için "birinci başvuran" ifadesi kullanılmaya devam edilecektir (bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)*, *Dalban/Romanya* [BD], no. 28114/95, § 1, AİHM 1999-VI).

III. SÖZLEŞME’NİN 9 VE 11. MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

45. Başvuranlar, mensubu oldukları Rum Ortodoks cemaatine ait vakıfların yönetim kurullarından çıkarılmalarının, dinini açıklama hakları ile örgütlenme özgürlüklerini ihlal ettiğinden şikâyet etmektedirler. Başvuranlar, Sözleşme’nin 9 ve 11. maddelerini ileri sürmektedirler.

Sözleşme’nin 9. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.”

Sözleşme’nin 11. maddesinin somut olayla ilgili kısımları aşağıdaki şekildedir:

“1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. (...)

2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. (...)”

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

1. Başvuranların Mağdur Sıfatı Hakkında

a) Tarafların İddiaları

46. Hükümet, başvuranların 9 ve 11. maddeler kapsamındaki şikâyetlerini soyut bir biçimde ifade ettiklerini ve haklarının ihlal edildiğini somut olarak ortaya koymadıklarını ileri sürmektedir. Bu nedenle, hiçbir başvuran, iddia

edilen ihlaller bakımından mağdur oldukları iddiasında bulunamaz. Öte yandan, 71/24 ve 2023/24 numaralı başvurular bakımından, Anayasa Mahkemesinin daha önce başvuruların örgütlenme özgürlüğü hakkının ihlal edildiği tespitinde bulunduğunu ve kendilerine tazminat ödenmesine karar verdiğini (yukarıda 14. paragraf) hatırlatmaktadır; ilgililer buna itiraz etmemişlerdir. Dolayısıyla Hükümet, başvuruların maruz kaldıkları manevi zararın iç hukukta yeter derecede tazmin edildiğini ve artık mağdur oldukları iddiasında bulunamayacaklarını ifade etmektedir.

47. Başvuranlar, Hükümetin tezine itiraz etmekte ve Sözleşme hükümlerinin birçok kez ihlal edilmesi sonucu mağdur edildiklerini ileri sürmektedirler. Başvuranlar öncelikle, şikâyetlerinin soyut bir şekilde dile getirildiği yönündeki iddiayı reddetmekte ve iddia edilen ihlalleri ortaya koymak için yeterince ayrıntılı bir şekilde açıkladıklarını savunmaktadırlar. Anayasa Mahkemesinin 71/24 ve 2023/24 no.lu başvurular kapsamında 11. maddenin ihlal edildiğini kabul ettiği karara ilişkin olarak başvuranlar, bu kararın yalnızca başvurularının incelenmesindeki aşırı gecikmelerden kaynaklanan zararı 11. maddenin gerekleri doğrultusunda telafi etmeye yönelik olduğunu ve vakıfların karar alma organlarından çıkarılmalarına ilişkin şikâyetlerinin özünü ilgilendirmedeğini savunmaktadırlar. Başvuranlar, Anayasa Mahkemesinin görev uyuşmazlığı nedeniyle incelemede bulunmadığı davanın esası ile idari yargılamanın aşırı uzun sürmesi arasında fiilen bir ayırım yaptığını iddia etmektedirler. Sonuç olarak başvuranlar, ilgili vakıfların yönetim kurullarında yer almalarına izin verilmediğinden 9 ve 11. maddelerinin ihlal edildiği iddiasının ulusal makamlarca kabul edilmediğini ve de giderilmediğini düşünmektedirler.

b) Mahkemenin Değerlendirmesi

48. Mahkeme, Sözleşme'nin ihlal edildiği iddiasını gidermenin öncelikle ulusal makamların görevi olduğunu hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, bir başvuranın iddia edilen ihlalin mağduru olduğunu iddia edip edemeyeceği

husus, Sözleşme kapsamındaki yargılamanın tüm aşamalarında dikkate alınması gereken bir konudur. Mahkeme ayrıca, başvuran lehinde verilmiş bir karar veya tedbir kararının, ilke olarak, ancak ulusal makamların Sözleşme'nin ihlalini açıkça veya özünde kabul etmiş ve sonrasında telafi etmiş olması halinde, başvuranın “mağdur” sıfatını ortadan kaldırmak için yeterli olacağını tekrar hatırlatmaktadır (kararda geçen atıflarla birlikte *Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano/İtalya* [BD], no. 38433/09, 80 80, AİHM 2012).

49. Öncelikle, başvuruların şikâyetlerini somut bir hak ihlali ortaya koymadan soyut bir şekilde dile getirdikleri yönündeki Hükümetin iddiasına ilişkin olarak, Mahkeme aynı görüşte değildir. Mahkeme, başvuruların başvuru formlarında şikâyetlerine ilişkin tüm olay ve olguları açıkladıklarını ve şikâyetçi oldukları Sözleşme ihlallerini açık bir şekilde belirttiklerini gözlemlemektedir. Başvuranlar, üyesi oldukları Türkiye'deki Rum Ortodoks dini topluluğuna ait vakıfların yönetim kurulundan çıkarılmaları nedeniyle şikâyetçi olmuşlar ve bu tür bir çıkarmanın, diğerlerinin yanı sıra Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleri ile güvence altına alınan hakları üzerindeki sonuçlarını ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla, Hükümetin bu konudaki iddialarını reddetmek gerekmektedir.

50. Mahkeme, 12549/23 no.lu başvuruya ilgili olarak, Anayasa Mahkemesinin 4 Kasım 2022 tarihli kararıyla birinci başvuranın bireysel başvurusunu reddetmiş olması nedeniyle (yukarıda 26. paragraf), söz konusu başvuranın iddia edilen ihlallerin mağduru olduğunu hala ileri sürebileceğinin tartışma konusu olmadığını tespit etmektedir.

51. 71/24 ve 2023/24 no.lu başvurular kapsamında, başvuruların Sözleşme hükümlerinin ihlal edilmesinden dolayı hala mağdur olduklarını iddia edip edemeyecekleri sorusuna ilişkin olarak ise Mahkeme, yerleşik içtihadına göre, bu sorunun esasen Mahkemenin ilgili kişilerin durumunu geriye dönük olarak (*ex post facto*) incelemesini gerektirdiğini

hatırlatmaktadır (yukarıda atıfta bulunulan, *Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano*, § 82).

52. Somut olayda Mahkeme, 71/24 ve 2023/24 no.lu başvurular kapsamında başvuranların Anayasa Mahkemesine, mevcut başvuruda ileri sürülenlere büyük ölçüde benzer şikâyetlerde bulunduğunu gözlemlemektedir (yukarıdaki 13. paragraf). Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 33. maddesinde güvence altına alınan ve Sözleşme'nin 11. maddesine karşılık gelen dernek kurma hürriyeti bağlamında, başvuranların tüm iddialarını incelemiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvuranların dini azınlıklara ait vakıfların yönetim kurullarının listelerinden çıkarılmaları nedeniyle değil, makul bir süre içinde esas hakkında karar verilmemesi nedeniyle bu hükmün ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, yaklaşık sekiz yıl süren hukuki belirsizliğin, mahkemelerin bu hakkı güvence altına alma konusundaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğini ortaya koyduğuna ve bu eylemsizliğin iki rahibin Ortodoks vakıflarında görevlerini yerine getirmelerini engellediğine kanaat getirmiştir. Öte yandan, Anayasa Mahkemesi bu bağlamda başvuranlara tazminat ödenmesine hükmetmiştir (yukarıda 14 ve 15. paragraflar).

53. Bununla birlikte Mahkeme, başvuranların Sözleşme'nin 9. ve 11. maddeleri kapsamındaki şikâyetlerinin özünün, dini azınlıklara ait vakıfların yönetim kurulu listelerinden çıkarılmalarına ilişkin olduğunu gözlemlemektedir. Ancak, Anayasa Mahkemesi bu şikâyeti incelememiştir (yukarıda 16. paragraf). Bu nedenle, Anayasa Mahkemesinin kararı, başvuranların Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleri kapsamında ileri sürdükleri hakların ihlal edildiğinin açık veya örtük bir şekilde kabul edildiği anlamına gelmez. Mahkeme ayrıca, ilgili kişiler tarafından şikâyet edilen durumun hala devam ettiği ve Anayasa Mahkemesinin kararının, ilgililere söz konusu vakıfların yönetim kurullarında görev almalarına imkân tanımadığı hususunun tartışma konusu olmadığını tespit etmektedir. Bu koşullar altında 71/24 ve 2023/24 no.lu başvurular kapsamında da başvuranlar Sözleşme'nin

9. ve 11. maddelerinin ihlal edilmesinden dolayı halen mağdur olduklarını ileri sürebilirler.

54. Bu itibarla Mahkeme, Hükümetin bu itirazını reddetmektedir.

2. Dört Aylık Süre Kuralına Riayet Edilip Edilmediği Hakkında

55. Hükümet, Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleri anlamında etkili bir başvuru yolunun bulunmadığını ileri süren ve de idari ve yargısal başvuru yollarının etkisizliğinden şikâyet eden başvuranların, Danıştay kararlarının kabul edilmesinden sonraki dört ay içinde Mahkemeye başvurmuş olmaları gerektiğini savunarak, başvuruların süresi içinde yapılmadığını iddia etmektedir. Başvuranlar ise, iç hukuktaki yargılamaların, Anayasa Mahkemesine başvurulana kadar normal seyrinde devam ettiğini savunmaktadırlar. Başvuranlar, söz konusu mahkeme tarafından verilen kararların ardından başvurularını dört aylık süre içinde yaptıklarını iddia etmektedirler.

56. Mahkeme, öncelikle Anayasa Mahkemesi nezdindeki bireysel başvurunun, tüketilmesi gereken etkili bir hukuk yolu olduğunu belirtmektedir (*Uzun/Türkiye* (k.k.), no. 10755/13, §§ 68-70, 30 Nisan 2013). Bu bağlamda Mahkeme, 12549/23 no.lu başvurunun 1 Mart 2023 tarihinde, yani söz konusu mahkeme tarafından 4 Kasım 2022 tarihinde verilen kararın 12 Kasım 2022 tarihinde tebliğ edilmesinden sonraki dört ay içinde yapıldığını gözlemlemektedir (yukarıda 26. paragraf). Aynı şekilde, 71/24 ve 2023/24 no.lu başvurular, 13 Aralık 2023 tarihinde, yani aynı mahkeme tarafından verilen 2 Mayıs 2023 tarihli kararın 15 Ağustos 2023 tarihinde (yukarıda 14. paragraf) yayınlanmasından sonraki dört ay içinde yapılmıştır. Dolayısıyla, başvuruların nihai iç hukuk kararlarının verilmesinden itibaren dört aylık süre içinde yapıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Mahkeme, Hükümetin bu itirazını reddetmektedir.

3. İç Hukuk Yollarının Tüketilmemesi Hakkında

a) Tarafların Tezleri

57. Hükümet, üç farklı gerekçeyle iç hukuk yollarının tüketilmediğini savunmaktadır. Hükümet ilk olarak, başvuruların, iç hukuk uyarınca vakıfların yönetim kurulu seçimlerine ilişkin uyuşmazlıkları incelemekle yetkili tek merci olan hukuk mahkemelerine başvurmadıklarını ve önceki hukuk kararlarının bu başvuru yolunun etkinliğini kanıtlamasına rağmen, olası bir görev uyuşmazlığı konusunu uyuşmazlık mahkemesine taşımadıklarını savunmaktadır. İkinci olarak Hükümet, uzun yıllar boyunca harekete geçmemiş olduklarını iddia ettiği başvuruların, Danıştay nezdinde karar düzeltme yoluna gitmediklerini ve 2013 ile 2014 yıllarında Genel Müdürlük işlemini iptal eden ve lehlerine verilen idari yargı kararlarının uygulanmasını talep etmediklerini belirtmektedir (bk. yukarıda 9 ve 21. paragraflar). Üçüncü olarak Hükümet, başvuruların şikâyetlerinin tamamını Anayasa Mahkemesine sunmadıklarını, özellikle din ve örgütlenme özgürlüğü haklarına ilişkin birçok iddianın yalnızca Mahkeme önünde dile getirildiğini ileri sürmektedir.

58. Başvuranlar bu iddialara itiraz etmektedirler. Başvuranlar öncelikle, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olan Genel Müdürlüğün, laiklik ile ilgili gerekçelerle seçilmelerini onaylamayı reddettiğini belirterek davalarının kamu hukuku kapsamına girdiğini; bu nedenle kendilerine göre yalnızca idari yargı mercilerinin yetkili olduğunu savunmaktadırlar. Başvuranlar Hükümet tarafından ileri sürülen yargı kararı örneklerinin (yukarıda 34-38. paragraflar), yalnızca hukuk mahkemelerinin yetki alanına giren özel uyuşmazlıklar ile idari yargı merciinin görev alanına giren ve Genel Müdürlük tarafından kamu yararı amacıyla tesis edilen idari işlemleri birbirinden ayırdığını ve hukuk mahkemelerinin kendilerine uygun hiçbir telafi imkânı sağlamayacağını da belirtmektedir. İkinci olarak başvuranlar, özellikle *Bozcaada Kimisis Teodoku Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı/Türkiye*

(no. 37639/03 ve diğer 3 başvuru, 3 Mart 2009) kararına atıfta bulunarak, Danıştay tarafından 2019 ve 2020 yıllarında verilen kararlara karşı karar düzeltme talebinde bulunmanın bir faydasının olmayacağını düşünmektedirler. Üçüncü olarak, başvuranlar, 2013 ve 2014 yıllarında lehlerine verilen kararların yerine getirilmesini talep etmenin kendi görevleri olmadığını, çünkü İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 28. maddesinin yetkili makamları bu kararların icrasını resen sağlamakla yükümlü kıldığını savunmaktadırlar. Başvuranlar, bazı şikâyetlerini Anayasa Mahkemesine sunmadıkları yönündeki Hükümetin iddiasına karşı çıkmakta ve Anayasa Mahkemesi nezdinde iddialarının tamamını dile getirdiklerini iddia etmektedirler.

b) Mahkemenin Değerlendirmesi

59. İç hukuk yollarının tüketilmesi kuralına ilişkin genel ilkeler, *Communauté genevoise d'action syndicale (CGAS)/İsviçre* ([BD], no. 21881/20, §§ 138-145, 27 Kasım 2023) kararında özetlenmiştir. Mahkeme özellikle, Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, kendisine ancak iddia edilen ihlallerle ilgili, mevcut ve uygun iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra başvurulabileceğini hatırlatmaktadır. Mahkeme ayrıca, iç hukuk yollarının tüketilmediği itirazında bulunan Hükümetin söz konusu hukuk yolunun olayların meydana geldiği tarihte hem teoride hem de uygulamada etkili ve mevcut olduğu, yani başvuran için erişilebilir olduğu, şikâyetlerinin giderilmesini sağlayabilecek nitelikte olduğu ve makul bir başarı şansı sunduğu konusunda Mahkemeyi ikna etmekle yükümlü olduğunu hatırlatmaktadır. Hükümet söz konusu koşulu yerine getirdikten sonra, Hükümet tarafından ileri sürülen bu başvuru yolunun fiilen kullanıldığını veya herhangi bir sebepten dolayı, bu başvuru yolunun, davaya ilişkin olaylar ve olgular dikkate alındığında uygun ya da etkili olmadığını veyahut da kendisini bu yükümlülükten muaf kılan bazı özel koşulların bulunduğunu kanıtlama külfeti başvurana düşmektedir (*Molla Sali/Yunanistan* [BD], no.

20452/14, § 89, 19 Aralık 2018, kararda geçen atıflarla birlikte). Ayrıca, bir kişinin birden fazla iç hukuk yoluna sahip olması durumunda, iç hukuk yollarının tüketilmesi amacıyla, esas şikâyetini gidermeye uygun olanı seçme hakkına sahip olduğunu hatırlatmak gerekir. Başka bir ifadeyle, bir başvuru yolu kullanılmışsa, uygulamada aynı amaca sahip başka bir başvuru yolunun kullanılması zorunlu değildir (*Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], no 41720/13, § 177, 25 Haziran 2019, kararda yapılan atıflarla birlikte).

60. Somut olayda Mahkeme, genel idareye bağlı bir kurum olan Genel Müdürlük tarafından başvuruların isimlerinin söz konusu üç vakfın yönetim kurulu listelerinden silinmesine ilişkin verilen kararın, Devlete izafe edilebilir bir idari işlem olduğu konusunda bir ihtilaf bulunmadığını gözlemlemektedir. Öte yandan, idari yargı mercileri önünde yapılan başvurular seçimlerin geçerliliğine ilişkin olmayıp, kamu gücü ayrıcalıklarını kullanarak hareket eden idari bir makamın, yani mevcut durumda Genel Müdürlüğün gerekli yetki belgesini vermeyi reddetmesiyle ilgilidir (bk. yukarıda 7 ve 19. paragraflar). Bu nedenle, ilgili kişiler, vakıf yönetim kurulu seçimlerine ilişkin uyuşmazlıkların idari yargı mercileri tarafından kesin olarak karara bağlanmasını meşru bir şekilde bekleyebilirlerdi. Bu amaçla açılan iptal davaları, Genel Müdürlük tarafından tesis edilen idari bir işlemin iptalini hedeflemesi sebebiyle, iç hukukta etkili olabilecek tek başvuru yolu niteliğindeydi. Ancak, hukuk mahkemelerinin bu tür idari işlemleri iptal etme yetkisine sahip olduğu kanıtlanmamıştır. Bu bağlamda, Hükümet tarafından atıfta bulunulan hiçbir içtihat örneği, söz konusu mahkemelerin, Genel Müdürlük tarafından tek taraflı olarak alınan ve kamu gücü eylemi olarak kabul edilen işlemler üzerinde yargısal denetim gerçekleştirdiğini ortaya koymamaktadır. Nitekim bu örnekler, hukuk mahkemelerinin cemaat vakıflarının seçimlerine ilişkin uyuşmazlıklara bakmakla kendilerini yetkili gördüklerini, ancak Genel Müdürlüğün denetim yetkisi kapsamında tesis ettiği idari işlemleri incelemekle yetkili görmediklerini göstermektedir (bk. yukarıda 33. paragraf; ayrıca bk. yukarıda 34 ila 37. paragraflar). Buna karşın,

(İstanbul) Bölge İdare Mahkemesinin 23 Kasım 2023 tarihli kararı, Genel Müdürlüğün tek taraflı işlemlerinin iptali konusunda karar verme yetkisinin idari yargı mercilerinde kalmaya devam ettiğini açıkça göstermektedir (yukarıdaki 38. paragraf). Mahkeme, söz konusu vakıflardaki seçimlere ilişkin uyuşmazlıklar bakımından hukuk yolu başvurusunun/yolunun etkinliği meselesine girmeden, başvuranlar tarafından açılan iptal davalarının, Mahkemeye başvurmadan önce tüketmeleri gereken uygun hukuk yolları olduğu sonucuna varmıştır.

61. Danıştay, Genel Müdürlüğün yetkilerinin yalnızca seçimlerin kanun ve yönetmelik hükümlerine şekli açıdan uygunluğunu denetlemekle sınırlı olduğunu ve Genel Müdürlüğün bir denetim makamı olarak seçimi iptal etme veya seçimin usulüne uygunluğunu değerlendirme yetkisine sahip olmadığını kabul etmesine rağmen başvuranları dolaylı olarak hukuk mahkemelerine yönlendirerek davayı inceleme konusunda kendisini görevsiz ve yetkisiz görmüştür (yukarıda 11 ve 23. paragraflar). Dolayısıyla, idari yargı mercileri tarafından verilen görevsizlik kararlarının ardından, ilgililerin hukuk mahkemelerinde dava açmakla yükümlü olup olmadıklarının incelenmesi gerekmektedir.

62. Mahkeme, başvuranların, özellikle esasa ilişkin karar vermeyi reddeden idari yargı mercilerinin tutumuna itiraz etmek amacıyla, hukuk mahkemeleri nezdinde dava açmak yerine Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunduklarını tespit etmektedir. Yukarıdaki 52. paragrafta belirtildiği üzere; Anayasa Mahkemesi, 71/24 ve 2023/24 no.lu başvurular kapsamında 2 Mayıs 2023 tarihli bir kararıyla, başvuranlar tarafından örgütlenme özgürlüğü hakkı kapsamında ileri sürülen tüm şikâyetleri incelemiş ve ilgililerin başvurularının incelenmesindeki aşırı gecikme nedeniyle bir ihlal tespit etmiştir (yukarıda 14 ila 16. paragraflar). Buna karşın, aynı mahiyetteki bir başvurunun ele alındığı 12549/23 no.lu başvuruya ilişkin yargılamada Anayasa Mahkemesi tamamen farklı bir tutum sergilemiştir: Mahkemeye erişim hakkına ilişkin şikâyeti açıkça dayanaktan

yoksun olması sebebiyle reddetmiş, seçimlerle ilgili şikâyeti iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle dikkate almamış ve özellikle din özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ile ayrımcılık iddiasına ilişkin diğer şikâyetleri incelememiştir (yukarıda 26. paragraf).

63. Mahkeme, bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda, başvuruların Danıştay tarafından verilen kararların ardından Hükümetin dile getirdiği iç hukuk yollarına başvurmayarak Anayasa Mahkemesine başvurmayı tercih etmelerinin mantıksız olarak değerlendirilemeyeceği kanaatindedir. Başvuranlar kullandıkları başvuru yollarıyla genel idareye bağlı bir kurum olan Genel Müdürlüğün bir işlemi hakkında olmasına rağmen idari yargı mercilerince verilen görevsizlik kararlarına itiraz etmeyi ve bu kararların önceki içtihatlarla çeliştiğini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Ayrıca başvurular, haklarının anayasal düzeyde korunmasını sağlamak amacıyla, mevcut başvuruda Mahkeme önünde ileri sürdükleri şikâyetlere benzer nitelikteki şikâyetleri Anayasa Mahkemesi önünde de ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla, başvuruların idari yargı mercileri nezdinde iptal davası açtıktan sonra Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuş olmaları nedeniyle uygunsuz bir şekilde hareket ettikleri sonucuna varmayı gerektiren herhangi bir unsur bulunmamaktadır.

64. Mahkeme ayrıca, 71/24 ve 2023/24 no.lu başvurularda başvuruların, Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleri kapsamındaki şikâyetlerini Anayasa Mahkemesine zaten sunduklarını, Anayasa Mahkemesinin ise Hükümet tarafından ileri sürülen karar düzeltme veya idari yargı kararlarının icrasının sağlanmasına yönelik başka herhangi bir başvuru yolunun önceden tüketilmiş olması şartı aranmadan bu başvuruları incelediğini gözlemlemektedir (bk. yukarıda 15-16. paragraflar). Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin Türk hukuk düzenindeki konumu ve otoritesi göz önüne alındığında, başvuruların kendisine başvurmadan önce Hükümet tarafından belirtilen başvuru yollarını (yukarıda 57. paragraf) tüketmekle yükümlü olmadıkları sonucuna varmaktadır.

65. Mahkeme, başvuruların iç hukuk yollarını tüketmek için kendilerinden makul olarak beklenebilecek her şeyi yaptıkları sonucuna varmaktadır. Dolayısıyla, Hükümet tarafından belirtilen diğer başvuru yollarını kullanmamış olmaları nedeniyle başvuruların eleştirilmesi yerinde bir yaklaşım olmayacaktır. Sonuç olarak Mahkeme, Hükümetin iç hukuk yollarının tüketilmediğine ilişkin ilk itirazını reddetmektedir.

4. Sonuç

66. Mahkeme, Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleri kapsamında ileri sürülen şikâyetlerin, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3 (a) fıkrası anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığını tespit ederek bu şikâyetlerin kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

B. Esas Hakkında

1. Davanın Hukuki Nitelendirilmesi ve Müdahalenin Varlığı Hakkında

a) Tarafların İddiaları

i. Hükümet

67. Hükümet, başvuruların Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleriyle güvence altına alınan haklarını kullanmalarına yönelik herhangi bir müdahalenin söz konusu olmadığını ileri sürmektedir. Hükümete göre, başvuruların vakıfların yönetim kurullarında yer alamamış olmalarının, kendi dini topluluklarıyla etkileşimde bulunma özgürlükleri devam ettiği için örgütlenme özgürlüklerinin özüne yönelik bir müdahale oluşturmamıştır. Hükümet ayrıca, din adamı olan başvuruların pastoral görevlerini tam olarak yerine getirmeye ve dinlerini serbestçe icra etmeye devam ettiklerini ileri sürmektedir.

ii. Başvuranlar

68. Başvuranlar, dini azınlıklara ait vakıfların yönetim kurullarından çıkarılmalarının, örgütlenme özgürlüğünün, demokrasilerde sivil toplumun üstlendiği rolün ve Türkiye’deki bu tür hayır vakıflarının işleyişinin doğrudan özünü zedelediğini belirterek bu teze karşı çıkmaktadırlar. Başvuranlar, örgütlenme özgürlüğünün, bir derneğin iç karar alma süreçlerine katılma ve kural olarak ayrımcı olmayan kriterler temelinde yönetim kurullarına seçilebilme hakkını da kapsadığına dair içtihadı atıfta bulunmaktadır. Bu hakkın hem Türk mevzuatı hem de Anayasa tarafından güvence altına alındığını ve Anayasa Mahkemesinin 2 Mayıs 2023 tarihli kararının gerekçesinde de açıkça belirtildiğini vurgulamaktadırlar (yukarıdaki 14-16. paragraflar). Başvuranlar ayrıca, örgütlenme özgürlüğünün demokratik bir toplumun temel unsurlarından biri olduğunu ve derneklerin, özellikle de kültürel, dini veya azınlıklara ait mirasın korunması için faaliyet gösterenlerin, önemli bir rol üstlendiğini hatırlatmaktadırlar. Son olarak başvuranlar, sayıca azalmış olan Rum Ortodoks cemaati bağlamında, vakıfların yönetim kurullarındaki temsilcilerinin tamamını özgürce seçebilmenin kendileri için hayati önem taşıdığını ısrarla vurgulamaktadırlar.

b) Müdahil Üçüncü Tarafların Görüşleri

i. Avrupa Hukuk ve Adalet Merkezi (European Centre for Law and Justice – ECLJ)

69. ECLJ, davanın Türkiye’deki tüm Hristiyan topluluklarını ilgilendiren daha geniş bir tarihsel ve yapısal bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. ECLJ, onlarca yıldır Rum, Ermeni, Süryani ve Yahudi gibi gayrimüslim azınlıklara ait vakıfların, kendi iç seçimlerini düzenlenmesi konusunda sürekli kısıtlamalarla ve de 1974 tarihli içtihadı karar sonrasında çok sayıda taşınmazın devlete devredilmesine yol açan kamulaştırma tedbirleriyle karşı karşıya kaldığı kanaatindedir. ECLJ ayrıca, çok sayıda vakfın “mazbut vakıf” olarak yeniden tanımlandığını, bu suretle fiili tüzel

kişiliklerini yitirdiklerini ve yönetimlerinin idare tarafından üstlenildiğini belirtmektedir. ECLJ, Rum Ortodoks ve Ermeni Patrikhanelerinin dahi tüzel kişilik olarak hukuki tanınırlıktan yoksun kaldıklarını, bu durumun da hak arama ve mülk yönetimi süreçlerinde zorluklara yol açtığını belirtmektedir. ECLJ'ye göre bu hususlar, başta Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu ve Venedik Komisyonu olmak üzere çeşitli Avrupa organları tarafından sık sık tespit edilmiş ve eleştirilmiştir; bu kurumlar, Türkiye'yi din özgürlüğüne ve mülkiyet hakkına aykırı bu uygulamalara son vermeye davet etmiştir.

70. ECLJ, bu genel bağlamın, Hristiyan kurumlarının özerkliğine yönelik müdahalelerin sistematik niteliğini ortaya koyduğunu ve somut olayda itiraz konusu edilen işlemin, özellikle kırılgan durumda olan bu kurumlar üzerindeki etkisini anlamaya imkân tanıdığını düşünmektedir. ECLJ'ye göre, XX. yüzyılın başında birkaç milyon olan Türkiye'deki Hristiyan nüfusunun günümüzde çok küçük bir azınlığa gerilemiş olması, bu yapısal kısıtlamaların somut sonuçlarını göstermektedir; bu kısıtlamalar artık, başta Rum Ortodoks toplumu olmak üzere bazı toplulukların devamlılığını dahi tehdit etmektedir. İhtilaf konusu müdahalenin kapsamı, bu tarihsel, hukuki ve sosyolojik çerçevede değerlendirilmelidir; söz konusu müdahale, münferit bir olay olmayıp, gayrimüslim azınlıkların zayıflatılması ve marjinalleştirilmesine yönelik daha geniş bir sürecin parçasıdır.

ii. Alliance Defending Freedom ((ADF)Uluslararası Özgürlüğü Savunma İttifakı)

71. ADF, din ve örgütlenme özgürlüğünün, devletin tarafsızlığını ve dini toplulukların özellikle yöneticilerini belirleme, faaliyetlerini organize etme ve mülk yönetimi konusunda özerkliklerinin tanınmasını zorunlu kıldığını hatırlatmaktadır. ADF, çok sayıda yapısal engellerin olduğunu vurgulamaktadır: Müslüman olmayan dini kurumların hukuki statülerinin tanınmaması, yöneticilerini seçmelerine yönelik daimî kısıtlamalar, din adamlarının eğitime yönelik müdahaleler, mülk edinme ve yönetimine ilişkin engeller, ibadethanelerin açılmasını engelleyen bürokratik engeller ve

dini mirasa yönelik ihlaller. ADF bu uygulamaların hem Mahkeme hem de Venedik Komisyonu tarafından ayrıntılı olarak ele alındığı üzere, Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleriyle korunan temel bir ilke olan dini toplulukların özerkliğini zedelediğini düşünmektedir. ADF'ye göre, onlarca yıldır birikerek devam eden bu ihlaller, ülkedeki Hristiyanların neredeyse tamamen yok olmasına zemin hazırlamış ve tarihi Ortodoks kiliselerinin varlıklarını sürdürebilmeleri üzerinde gerçek bir tehdit oluşturmuştur.

c) Mahkemenin Değerlendirmesi

72. Mahkeme, başvuranların ileri sürdüğü iki hak olan din ve vicdan özgürlüğü ile örgütlenme özgürlüğünün birbiriyle yakından bağlantılı olduğunu nitekim başvuranların yönetim kurullarından çıkarıldıkları üç vakıftan ikisinin, kilise yönetimini üstlenen vakıflar olduğunu gözlemlemektedir (yukarıda 4. paragraf). Bununla birlikte Mahkeme, somut olayda önüne gelen meselenin her şeyden önce Türkiye'deki dini azınlıklara ait vakıfların yönetimi ile ilgili olduğunu ve dolayısıyla, söz konusu hususların Anayasa Mahkemesinin 2 Mayıs 2023 tarihli kararında da belirttiği gibi (yukarıda 14. paragraf), açıkça örgütlenme özgürlüğü kapsamında olduğundan Sözleşme'nin 11. maddesi açısından incelenmesinin uygun olduğu kanaatinde. Mahkeme, 11. madde bağlamında, özellikle kültürel veya manevi mirasın korunması, sosyo-ekonomik amaçların gerçekleştirilmesi, bir dinin açığa vurulması veya öğretilmesi ya da etnik veya azınlık bir kimliğin ortaya konulması veya korunması amacıyla kurulan derneklerin, demokratik bir toplumun işleyişinde hayati bir rol oynadığını vurguladığını hatırlatmaktadır. Nitekim çoğulculuk kültürel, etnik ve dini çeşitliliğin gerçek anlamda tanınmasına ve saygı gösterilmesine dayanır ve farklı kimliklere sahip kişi ve gruplar arasında uyumlu bir etkileşim, toplumsal bütünleşme açısından vazgeçilmezdir. Ayrıca, sivil toplumun düzgün işlediği bir düzende, vatandaşların ortak amaçlar etrafında bir araya geldikleri dernekler aracılığıyla demokratik sürece geniş ölçüde katılım

göstermeleri olağandır (*Gorzelik ve diğerleri/Polonya* [BD], no. 44158/98, § 92, AIHM 2004-I).

73. Mahkeme ayrıca, Devletin genel idaresine bağlı bir organ olan Genel Müdürlüğün, başvuranları üyesi oldukları Rum Ortodoks cemaatine ait vakıfların yönetim kurulundan çıkarmasına ilişkin kararının, başvuranların örgütlenme özgürlüğü hakkını kullanmalarına yönelik açık bir müdahale teşkil ettiğini tespit etmektedir. Başvuranların şikâyetlerinin dinî boyutu, her hâlükârda, Sözleşme'nin 9. maddesi ışığında yorumlanan 11. maddesi uyarınca tam olarak dikkate alınacaktır (bk. benzer yönde, *Barankevich/Rusya*, no. 10519/03, § 20, 26 Temmuz 2007).

2. Müdahalenin Haklı Gösterilip Gösterilemeyeceği

a) Tarafların İddiaları

i. Başvuranlar

74. Başvuranlar, yürürlükteki birincil mevzuatın ve uygulama yönetmeliklerinin hiçbir hükmünde, din adamlarının dini azınlıklara ait vakıfların yönetim kurullarına seçilemeyeceğine dair bir yasak bulunmadığından ihtilaf konusu kısıtlamaların “kanunla öngörülmüş” olmadığını ileri sürmektedirler. Başvuranlar, seçilme yeterliliği şartlarının yalnızca Türk vatandaşı olmak, on sekiz yaşını doldurmuş olmak, ülkede ikamet etmek, ilköğretimi tamamlamış olmak ve belirli suçlardan hüküm giymemiş olmaktan ibaret olduğunu belirtmektedirler (bk. yukarıda 27 ve 28. paragraflar).

75. Başvuranlar ayrıca, söz konusu kısıtlamaların demokratik bir toplumda gerekli olmadığını ileri sürmektedirler. Başvuranlar, Hükümetin laiklik ilkesine dayanan savunmasının (bk. aşağıdaki 77. paragraf) dayanaktan yoksun olduğunu, zira Fransa gibi diğer laik devletlerde din adamlarının kamu yararına çalışan vakıfların yönetiminde görev almasına izin verildiğini, Türkiye’de ise imamların vakıf yönetim kurullarında yer

almasına müsaade edildiğini ve bu durumun ayrımcı bir muamele yapıldığını ortaya koyduğunu düşünmektedirler. Başvuranlar ayrıca, rahiplerin vakfın misyonundan sapmasına neden olabileceği veya üyelerini uygunsuz şekilde etkileyebileceği şeklindeki Hükümetin öne sürdüğü gerekçenin, söz konusu vakıflar, yani iki kilise ve bir azınlık okulu açısından herhangi bir ilgisinin bulunmadığı kanaatindedirler. Başvuranlar bu bağlamda birinci başvuranın uzun yıllar boyunca Fener Rum Erkek Lisesini başarıyla yönettiğini ve hiç kimsenin onun yönetime katılımının kurumun amacını tehlikeye düşürdüğünü iddia etmediğini öner sürmektedirler. Başvuranlara göre, Hükümetin iddiası uç bir noktaya taşındığında, devletlerin din görevlilerini tüm kamu görevlerinden çıkarmasına izin verilmesi gibi açıkça savunulamaz bir sonuca yol açacaktır. Son olarak başvuranlar, Hükümetin tezlerinin, Anayasa Mahkemesinin 2 Mayıs 2023 tarihli kararının açık gerekçesiyle çeliştiğini belirtmektedirler (yukarıdaki 14 ila 16. paragraflar). Anayasa Mahkemesi söz konusu kararda, dini azınlıklar bakımından örgütlenme özgürlüğünün özel önemine vurgu yapmakta ve Rum Ortodoks cemaatinin bir dini azınlık olarak korunduğunu, bu nedenle söz konusu cemaatin liderlerinin bu cemaate ait vakıfların yönetimine katılabilmelerinin doğal olduğunu hatırlatmaktadır.

76. Başvuranlar son olarak, kiliselerin özerkliği ilkesinin, usulüne uygun şekilde gerçekleştirilen iç seçimlerin, kamu makamlarının her türlü keyfi kararına karşı korunmayı da içerdiğini hatırlatmaktadır.

ii. Hükümet

77. Hükümet, başvuranların iddialarına katılmamakta ve dini azınlıklara ait vakıfların kökeninin Osmanlı hukukuna dayandığını, bu vakıfların dinî, sosyal veya kültürel amaçlar güden özel kurumlar olduğunu hatırlatmaktadır. Hükümet, Cumhuriyetin kurulmasından sonra 1935 tarihli ve 2762 sayılı Kanun ile modern bir hukuki çerçeve oluşturulduğunu, bu kapsamda özellikle cemaat vakıflarının diğer vakıf türlerinden ayrıldığını ve cemaat vakıflarının

gayrimüslim vatandaşlar tarafından kurularak 1936 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü nezdinde tescil edilen vakıfları da kapsadığını belirtmektedir. Hükümet ayrıca, demokratik ve laik bir Devlet bağlamında, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması ilkesinin, idarenin tarafsızlığının ve tüm inançlara eşit muamele edilmesinin güvencesi olarak sunulduğunu eklemektedir.

78. Hükümet, dini görevlilerin kendi cemaatlerine ait vakıfların yönetim kurullarında görev almalarına izin verilmesinin, bu kurumların amaçlarının saptırılması veya üyeleri üzerinde haksız nüfuz kurulması riskini doğurabileceğini de ileri sürmektedir. Bu bağlamda Devletlerin, bireysel hakların kullanımı ile kamu düzeni gerekleri arasında denge kurmak açısından belli bir takdir yetkisine sahip olduğu ileri sürülmektedir. Hükümet, yetmiş yedi Rum Ortodoks cemaat vakfının yakın zamanda hiçbir zorluk yaşamadan kendi iç seçimlerini gerçekleştirdiğini belirtmekte ve başvuranları, yönetim kurullarından çıkarılmalarının din veya örgütlenme özgürlüklerini ne şekilde ihlal ettiğini ya da ayrımcılık oluşturduğunu ortaya koyan herhangi bir somut unsur sunmamakla eleştirmektedir.

79. Nihayetinde Hükümet, başvuranların vakıf yönetim kurullarında yer almamış olmalarının, her şeyden önce ortak bir amaç etrafında bir araya gelme imkânını da içeren örgütlenme özgürlüğü haklarını kullanmalarını engellemediği kanaatindedir. Ayrıca başvuranların dinlerini özgürce yaşamaya ve dinî görevlerini yerine getirmeye devam ettikleri, ibadetlerine veya inançlarına yönelik herhangi bir engel ileri sürmedikleri belirtilmektedir. Hükümet, bu nedenlerle Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleri bakımından herhangi bir ihlalin söz konusu olmadığını belirtmekte ve Türkiye'nin tüm topluluklara kültürlerini eşit koşullar altında koruma ve geliştirme güvencesi sağladığını hatırlatmaktadır.

b) Mahkemenin Değerlendirmesi

80. Mahkemenin yerleşik içtihadına göre, Sözleşme'nin 8 ila 11. maddelerinde yer alan “yasayla öngörülen” ifadesinin, yalnızca şikâyet edilen tedbirin iç hukukta bir dayanağı olmasını gerektirmekle kalmaz, aynı zamanda söz konusu yasanın nitelikli olmasına da işaret eder: Bu nedenle, söz konusu yasa, yargı yoluna başvuran kişi tarafından erişilebilir olmalı ve sonuçları bakımından öngörülebilir olması gerekir (*Kudrevičius ve diğerleri/Litvanya* [BD], no. 37553/05, § 108, AIHM 2015 ve bu kararda atıfta bulunulan davalar). Mahkeme, bu maddelerle güvence altına alınan hakların kullanıma yönelik bir müdahalenin kanunla öngörülmüş olup olmadığına ilişkin genel ilkeler bakımından *Selahattin Demirtaş/Türkiye* (no. 2) ([BD], no. 14305/17, §§ 249-254, 22 Aralık 2020) kararına atıfta bulunmaktadır.

81. Mahkeme, ihtilaf konusu müdahalenin “kanunla öngörülmüş” olup olmadığı hususunda taraflar arasında görüş ayrılığı bulunduğunu gözlemlemektedir. Bu nedenle Mahkeme, ihtilaf konusu müdahalenin yasal bir dayanağının bulunup bulunmadığını inceleyecektir. Mahkeme bu amaçla, öncelikle, Türkiye’de din adamlarının vakıfların yönetim organlarında yer almasını yasaklayan yasal bir dayanağın bulunup bulunmadığını, daha sonra ise Genel Müdürlüğün, bu organlarda dini görevler yürüten ve seçilmiş olan bir kişiyi görevden çıkarma yetkisine sahip olup olmadığını sırasıyla denetleyecektir.

82. Mahkeme bu bağlamda öncelikle, Hükümetin Türkiye’de vakıfların yönetim organlarından din adamlarını veya daha genel bir ifadeyle din hizmeti yürüten kişilerin görevden çıkarılmalarını haklı gösterebilecek herhangi bir iç hukuk hükmüne atıfta bulunmadığını gözlemlemektedir. Nitekim taraflarca sunulan iç hukuk unsurları, olayların meydana geldiği dönemde yürürlükte olan mevzuata göre bu yönde herhangi bir yasağın öngörülmediğini ortaya koymaktadır. Özellikle Vakıflar Yönetmeliği’nin 31.

maddesinde (yukarıda 28. paragrafta anılan), seçilme şartı olarak yer alan kriterler şunlardır: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, on sekiz yaşını doldurmuş olmak ve seçim çevresinde ikamet ediyor olmak. Buna ek olarak adayların en az ilköğretim diplomasına sahip olmaları ve belirli suçlardan hüküm giymemiş olmaları gerekmektedir (yukarıda 27. paragrafta anılan 5737 sayılı Kanun'un 9. maddesi ile birlikte okunan Vakıflar Yönetmeliği'nin 32. maddesine bakınız). Başvuranların bu şartların tamamını karşıladıkları ve yürürlükteki mevzuatın din adamlarının öngörülen kriterleri karşılamaları hâlinde vakıfların yönetim kurullarında yer almalarını hiçbir şekilde yasaklamadığı hususunda bir uyuşmazlık bulunmamaktadır.

83 Mahkeme ayrıca, Genel Müdürlüğün, başvuranların ihtilaf konusu şekilde görevden çıkarılmasını haklı göstermek amacıyla idari yargı mercileri önünde ilgililerin din adamı sıfatının tek başına cemaat vakıflarının yönetim kurullarında görev almalarıyla bağdaşmadığını ileri sürerek Lozan Antlaşması ve eklerine dayanma yoluna gittiğini tespit etmektedir (yukarıda 8 ve 20. paragraflar). Bununla birlikte hiçbir iç hukuk mercii bu görüşü kabul etmemiştir (yukarıda 9, 11, 14-16, 21 ve 23. paragraflar). Özellikle İstanbul 3. İdare Mahkemesi, bir kişinin din görevlisi sıfatı nedeniyle seçilme hakkına getirilen kısıtlamanın hiçbir yasal dayanağı bulunmadığını açıkça tespit etmiştir (yukarıdaki 9. paragraf). Mahkeme bu bağlamda, idari yargı mercilerinin nihayetinde davanın esası hakkında karar vermek için kendilerini görevsiz görmüş olmalarına rağmen söz konusu usuli sonucun ihtilaf konusu işlemi hukuka uygun hâle getirmediğini gözlemlemektedir. Aksine, yargılama sürecinin gidişatı, müdahaleyi haklı kılacak açık, erişilebilir ve öngörülebilir bir hukuki dayanağın tamamen yok olduğunu ortaya koymaktadır. Genel Müdürlüğün iddiaları, ulusal mahkemeler nezdinde hiçbir karşılık bulmamıştır.

84. Mahkeme ayrıca, Hükümetin, Genel Müdürlüğün usulüne uygun olarak seçilmiş bir kişiyi din görevlisi sıfatı sebebiyle görevden çıkarma konusunda açık veya zımni bir yetkiye sahip olduğunu gösteren hiçbir

normatif metin, idari genelge veya başkaca bir düzenleyici işlem sunamadığını gözlemlemektedir. Buna karşılık ilk derece idare mahkemeleri, Genel Müdürlüğün görev sınırlarını açıkça aşarak yasal dayanaktan tamamen yoksun bir şekilde hareket ettiğini kaydetmişlerdir. İlk derece mahkemeleri, idarenin yalnızca sınırlı bir denetim yetkisine sahip olduğunu, iptal veya onaylama yetkisi bulunmadığını açıkça vurgulamışlardır (yukarıda 9. ve 21. paragraflar).

85. Şüphesiz ki Danıştay, ilk derece mahkemelerinin kararlarını iptal etmiştir. Bununla birlikte, idari yargının görevsizliğine hükmetmeden önce, “(...) Genel Müdürlüğün denetim yetkisinin, cemaat vakıfları yöneticilerinin seçiminin kanun ve yönetmeliğe uygun olarak yürütülüp yürütülmediğini doğrulamakla sınırlı olduğunu” ve söz konusu makamın, seçimin ilgili hükümlere aykırı olarak gerçekleştirildiğini tespit etmesi halinde, sahip olduğu yetkiler çerçevesinde seçimi iptal edemeyeceğini veya seçimin geçerliliğini onaylayamayacağını vurgulayarak, ihtilaf konusu işlemin bir yetki aşımı nedeniyle hukuka aykırı olduğunu kendisi de kabul etmiştir. Danıştaya göre, bir usulsüzlük tespit edilmesi durumunda Genel Müdürlüğün görevi yalnızca adli yargı mercilerine başvurarak seçimin iptalini veya yeniden yapılmasını talep etmekten ibarettir (bk. yukarıda 11. ve 23. paragraflar). Görevsizlik kararıyla sonuçlanmış olsa bile bu tespitler, Müdürlüğün hiçbir yasal dayanak olmaksızın hareket ettiğini tartışmasız bir şekilde ortaya koymaktadır.

86. Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Mahkeme, şikâyet konusu müdahalenin “kanunla öngörülmüş” olarak kabul edilemeyeceği kanaatindedir. Bu tespit, Sözleşme’nin 9. maddesi ışığında yorumlanan 11. maddesine riayet edilmediğinin ortaya konulması bakımından yeterlidir ve Mahkemeyi müdahalenin meşru bir amaç güdüp gütmmediğini ve demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını inceleme yükümlülüğünden muaf tutmaktadır.

87. Sonuç olarak, Sözleşme'nin 9. maddesi ışığında yorumlanan 11. maddesi ihlal edilmiştir.

IV. SÖZLEŞME'NİN İHLAL EDİLDİĞİ İLERİ SÜRÜLEN DİĞER MADDELERİ HAKKINDA

88. Nihayetinde başvurular, Rum Ortodoks rahibi sıfatları ve Rum azınlığa mensubiyetlerine dayanılarak ayrımcılığa maruz kaldıklarını ileri sürmekte ve bunun Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleriyle bağlantılı olarak veya tek başına ele alınan 14. maddesinin ihlaline neden olduğunu iddia etmektedirler. Başvuranlar ayrıca, davanın hukuk mahkemelerine geç sevk edilmesi sebebiyle etkili bir başvuru yolunun bulunmadığına ilişkin olarak, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası ve 13. maddesi kapsamında şikayetlerde bulunmuşlardır.

89. Mahkeme, Sözleşme'nin 9. maddesi ışığında yorumlanan 11. maddesinin ihlal edildiğine ilişkin varmış olduğu tespit dikkate alındığında (yukarıda 87. paragraf), Sözleşme'nin 6, 13 ve 14. maddelerine dayanan şikayetlerin kabul edilebilirliği ve de esası hakkında ayrıca karar verilmesine gerek olmadığı kanaatindedir (bk. bu davaya uygulanabildiği ölçüde (*mutatis mutandis*), *X ve Y/Romanya*, no. 2145/16 ve 20607/16, § 171, 19 Ocak 2021 kararda geçen atıflarla birlikte, ve *Tsaava ve diğerleri/Gürcistan* [BD], no. 13186/20 ve diğer 4 başvuru, §§ 225-229, 11 Aralık 2025).

V. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

89. Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca,

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

90. İlk başvuran, maruz kaldığını düşündüğü manevi zarar bağlamında, 20.000 avro (EUR) ve ikinci başvuran ise 10.000 EUR talep etmektedir.

91. Hükümet bu talepleri kabul etmemektedir. Hükümet, talep edilen meblağlar ile Sözleşme'nin ihlal edildiği iddiası arasında hiçbir illiyet bağı bulunmadığını ve her halükârda bu meblağların dayanaksız, orantısız ve Mahkemenin içtihatlarına aykırı olduğunu vurgulamaktadır.

92. Somut olayın koşullarını göz önünde bulunduran ve hakkaniyet uygun olarak Mahkeme, manevi tazminat olarak başvuranların her birine 2.000 avro ödenmesi gerektiği kanaatine varmaktadır. Birinci başvurana ödenecek tutar, onun yerine yargılamayı sürdüren eşi Angeliki Mavrakis ile iki oğlu Andrea ve Akilas Mavrakis'e ödenecektir.

93. Başvurular, masraf ve giderler bağlamında herhangi bir talepte bulunmamışlardır. Bu koşullar altında Mahkeme, bu başlık altında kendilerine bir meblağ ödenmesine gerek olmadığı kanaatindedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OY BİRLİĞİYLE,

1. Başvuruların birleştirilmesine;
2. Birinci başvuranın eşi Angeliki Mavrakis ile iki oğlu Andrea ve Akilas Mavrakis'in, başvuranın yerine mevcut yargılamayı sürdürme hakkına sahip olduklarına;
3. Sözleşme'nin 9 ve 11. maddeleri bağlamındaki şikayetler yönünden başvuruların kabul edilebilir olduğuna;
4. 9. madde ışığında yorumlanan Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlal edildiğine;
5. Sözleşme'nin 6, 13 ve 14. maddeleri bağlamındaki şikayetlerin kabul edilebilirliği ve esası hakkında inceleme yapılmasına gerek olmadığına;

6.

- a) Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, Davalı Devlet tarafından ikinci başvurana münferiden ve birinci başvuranın mirasçılarına müştereken kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, ödeme tarihindeki geçerli döviz kuru üzerinden davalı Devletin para birimine çevrilmek ve bu meblağ üzerinden ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, manevi tazminat olarak 2.000 avro (bin avro) ödenmesine;
- b) Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödeme tarihine kadar, bu meblağlara Avrupa Merkez Bankasının o dönem için geçerli olan marjinal kredi faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına;

7. Adil tazmine ilişkin diğer taleplerin reddine *karar vermiştir*.

8. İşbu karar Fransızca dilinde tanzim edilmiş olup Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca 26 Mayıs 2026 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Andrea Tamietti
Yazı İşleri Müdürü

Arnfinn Bårdsen
Başkan

EK

Başvuru Listesi

No.	Başvuru No.	Davanın Adı	Başvuru Tarihi	Başvuran Doğum Tarihi İkâmet Yeri
1.	12549/23	Mavrakıs/Türkiye	01.03.2023	Niko MAVRAKIS 1941 İstanbul <u>Varisler:</u> Angeliki MAVRAKIS, Andrea MAVRAKIS Akilas MAVRAKIS
2.	71/24	Kasapoğlu/Türkiye	13.12.2023	Corc KASAPOĞLU 1984 İstanbul
3.	2023/24	Mavrakıs/Türkiye	13.12.2023	Niko MAVRAKIS 1941 İstanbul <u>Varisler:</u> Angeliki MAVRAKIS, Andrea MAVRAKIS Akilas MAVRAKIS